

О.В. Ульянченко, д-р екон. наук, професор
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

**ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ**

У статті досліджено особливості фінансового забезпечення конкурентоспроможності підприємств хлібопекарської галузі. Визначено основні проблеми забезпечення конкурентоспроможності хлібопекарських підприємств. Розроблено заходи по забезпеченню фінансової стійкості виробників хлібобулочних виробів та їх фінансової підтримки з боку держави.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, фінансове забезпечення, хлібопекарська галузь, державне регулювання, джерела фінансування.

Постановка проблеми. Важливою умовою розвитку хлібопекарської галузі України та конкурентоспроможності хлібопекарських підприємств є їх фінансове забезпечення. Залучення та ефективний розподіл фінансових ресурсів сприятимуть вирішенню ключових проблем галузі, забезпечать сталий розвиток підприємств та сприятимуть становленню продовольчої безпеки країни, оскільки більшість хлібопекарських підприємств за період фінансової та економічної криз, опинились в тяжкому становищі та фінансовій залежності від кредитних установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-методологічні аспекти конкурентоспроможності підприємства досліджені в роботах багатьох зарубіжних економістів: Г.Л. Азоева, І. Ансоффа, Брю Стенлі, А.П. Градова, Р. Кемпбелла, М. Портера, М.Х. Маскона, В.М. Родіонової, А.Д. Шеремета, А.Ю. Юданова, С.І. Савчука, В.А. Тарана, Р.А. Фатхутдінова, Х. Фасхієва. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності та стабільності розвитку господарюючих суб'єктів висвітлюються і в роботах вітчизняних вчених: І.О. Бланка, Т.І. Гончарук, Г.Л. Барієва, Г.О. Крамаренка, Л.О. Лігоненка, С.В. Науменкової, А.А. Мазаракі, О.А. Пересади, С.В. Скибінського, О.О. Ушакової, Л.В. Балабанової, В.А. Павлової. Однак окремі положення

теоретико-методологічного обґрунтування та вирішення практичних проблем щодо підвищення конкурентоспроможності хлібопекарських підприємств, а саме їх фінансовий аспект, досліджені недостатньо.

Формування цілей статті. Дослідити особливості фінансового забезпечення конкурентоспроможності підприємств хлібопекарської галузі та розробка заходів по забезпеченню фінансової стійкості виробників хлібобулочних виробів та їх фінансової підтримки з боку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хлібопекарська галузь відіграє значну соціальну і стратегічну роль у житті суспільства. У сумарному обсязі продукції всієї харчової промисловості України вона займає одне із провідних місць, а частка хлібопродуктів у раціоні населення України складає 15 %, що підтверджує їхній статус як основного продукту харчування.

В умовах системної кризи підприємства хлібопекарської галузі України зіштовхуються з цілою низкою проблем, а саме: державне регулювання цін на хліб, що призводить до різкого зниження рентабельності виробництва; низький коефіцієнт використання виробничих потужностей та значне зношення устаткування; недостатній захист споживачів хліба та хлібопродуктів від неякісної продукції (борошно низької якості та високий вміст шкідливих речовин для здоров'я людини); відсутність внутрішньої підтримки цін і виробників при встановленні фіксованих цін на продукцію [1]. Тому на думку експертів відсутність відповідної програми дій зі сторони держави за даних умов може призвести до ряду негативних явищ для виробників і споживачів хлібопродуктів (рис. 1).

Як показав аналіз стану підприємств хлібопекарської галузі останнім часом спостерігаються негативні тенденції: виробничі потужності підприємств використовуються лише на 40-65 %; значна частина матеріально-технічної бази спеціалізованих хлібопекарських підприємств морально застаріла та фізично зношена (зношеність обладнання складає 60-80 %); зростання витрат на сировину, матеріали та енергоресурси, брак обігових коштів не дає змоги оновлювати матеріальну базу підприємств сучасним прогресивним устаткуванням та впроваджувати сучасні технології (виробництво заморожених напівфабрикатів, напіввипеченої продукції, її вакуумування, нарізання та пакування готових виробів і т. ін.) [2, 3]. Також суттєво зросли фінансові витрати хлібопекарських підприємств та збільшилася заборгованість за кредитними зобов'язаннями, що залучалися для придбання імпортного обладнання, в результаті

девальвації національної валюти та дестабілізації політико-економічної ситуації в країні. Тому управління фінансовими ресурсами пов'язано не лише із забезпеченням ефективного використання вже накопиченої їх частини, але і з формуванням додаткових ресурсів, що забезпечують майбутній розвиток хлібопекарських підприємств та сприяють підвищенню їх конкурентоспроможності.

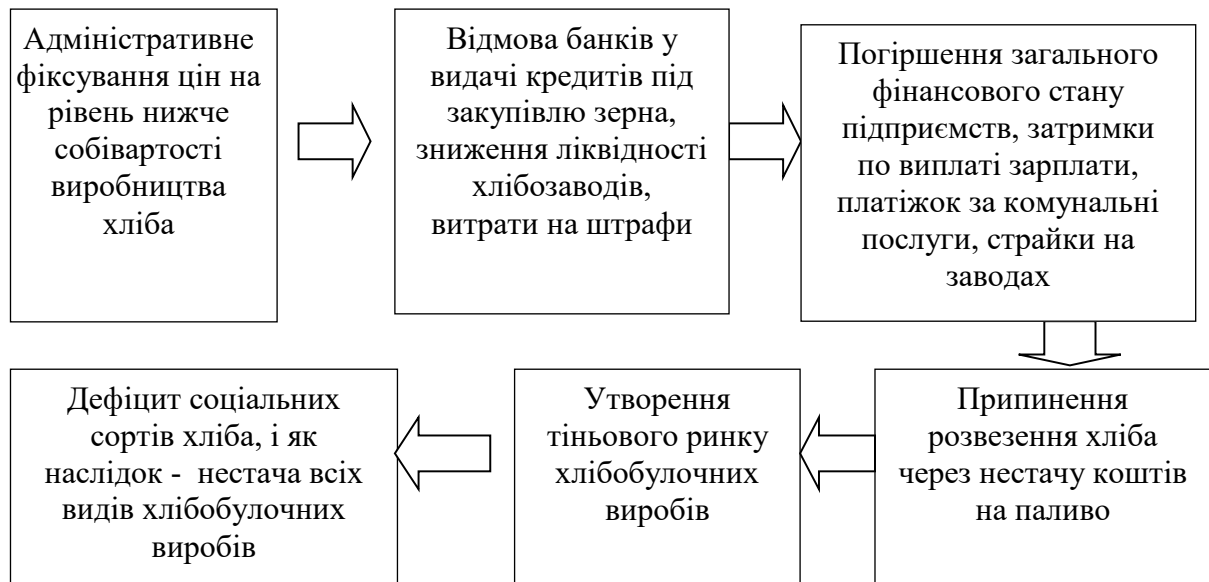

Рис. 1. Можливі наслідки неринкових методів регулювання підприємств хлібопекарської галузі

Як показав аналіз стану підприємств хлібопекарської галузі останнім часом спостерігаються негативні тенденції: виробничі потужності підприємств використовуються лише на 40-65 %; значна частина матеріально-технічної бази спеціалізованих хлібопекарських підприємств морально застаріла та фізично зношена (зношеність обладнання складає 60-80 %); зростання витрат на сировину, матеріали та енергоресурси, брак обігових коштів не дає змоги оновлювати матеріальну базу підприємств сучасним прогресивним устаткуванням та впроваджувати сучасні технології (виробництво заморожених напівфабрикатів, напіввипеченої продукції, її вакуумування, нарізання та пакування готових виробів і т. ін.) [2, 3]. Також суттєво зросли фінансові витрати хлібопекарських підприємств та збільшилася заборгованість за кредитними зобов'язаннями, що залучалися для придбання імпортного обладнання, в результаті девальвації національної валюти та дестабілізації політико-економічної ситуації в країні. Тому управління фінансовими ресурсами пов'язано не

лише із забезпеченням ефективного використання вже накопиченої їх частини, але і з формуванням додаткових ресурсів, що забезпечують майбутній розвиток хлібопекарських підприємств та сприяють підвищенню їх конкурентоспроможності.

Специфіка діяльності підприємств хлібопекарської галузі полягає у тому, що: термін реалізації продукції є коротким, що впливає на кількість виробників та їх частку ринку; конкуренція на регіональних ринках досить висока; ринок хліба та хлібобулочних виробів значною мірою залежить від ситуації на ринку борошна та коливань на зерновому ринку, який чутливий до сезонних факторів та державного регулювання. Так, в середньому по країні регулюється до 70 % продукції, що виробляється хлібозаводами. При цьому в умовах жорсткого тривалого регулювання цін на хліб практично кожне друге підприємство працює зі збитками [1].

Фінансове забезпечення хлібопекарських підприємств та механізм його вдосконалення займають вагомe місце у розвитку галузі. Недостатня кількість власних ресурсів та складність в залученні зовнішніх джерел фінансування, позбавляє підприємства конкурентоспроможності. Основними джерелами фінансового забезпечення виступають самофінансування підприємства, державна підтримка та кредитування фінансово-кредитними установами або комерційними банками [4, с. 101]. У ринковій економіці визначальна роль у фінансовому забезпеченні виробничої та інвестиційної діяльності підприємства належить самофінансуванню. У світовій економічній літературі, залежно від способу відображення прибутку в звітності, зокрема в балансі, виокремлюють: приховане самофінансування та відкрите самофінансування (тезаврація прибутку) [5, с. 48]. Прихована форма фінансування хлібопекарських підприємств пов'язана з використанням прихованого прибутку за рахунок формування прихованих резервів. Оскільки вони проявляються лише при їх ліквідації, приховане самофінансування здійснюється за рахунок прибутку до оподаткування. Отже, відбувається відстрочка сплати податків і виплати дивідендів. Це спричиняє порушення принципу достовірності при складанні звітності та підвищення рівня асиметрії в інформаційному забезпеченні її зовнішніх користувачів, і як наслідок - розвиток тіньового ринку хлібопродуктів.

Для реалізації ефективної фінансової політики хлібопекарської галузі передбачається на рівні хлібопекарських підприємств: підвищення ефективності використання основних та обігових засобів, власних та залучених інвестиційних коштів; скорочення виробничих витрат; пошук

внутрішніх джерел для підтримки та фінансування державної соціальної політики. Заходи повинні бути спрямовані на підвищення якості соціально значущої продукції та розширення її асортименту; організацію виробництва «соціальних» лікувально-профілактичних сортів хліба, що призведе до підвищення якості життя суспільства; знизить соціальну напругу; посилить соціальний захист малозабезпечених верств населення. Зазначимо, що державне регулювання підприємств хлібопекарської галузі враховує не лише соціальну значимість продукції, але й рівень економічного розвитку, природно-кліматичні умови функціонування ресурсної бази хлібопекарських підприємств, частку виробництва хлібобулочних виробів у загальнонаціональному масштабі, тощо [3].

Окрім того, безпосередній вплив на результативність діяльності хлібопекарських підприємств справляє належний розвиток виробничої інфраструктури: комунікацій, спеціалізованих інформаційних систем, транспорту, торгівлі тощо. Так, спеціалізовані інформаційні системи дозволяють забезпечити динамічну координацію дій за рахунок сучасних засобів зв'язку, програмних продуктів та комп'ютерної техніки.

Зокрема, виробництво та продаж хлібної продукції в Україні регулюється місцевою владою, яка може встановлювати граничну норму рентабельності для окремих сортів соціального хліба. Необхідність державного регулювання вартості хліба обумовлено дисбалансом між попитом та купівельною спроможністю населення. Державне регулювання вартості хліба як соціально значимого продукту залежить від цін на борошно та обумовлює рентабельність, фінансову стабільність, ліквідність трансформованих підприємств хлібопекарської промисловості [6, с. 237]. Встановлені державою цінові обмеження в діяльності хлібопекарських підприємств, частково компенсуються виробникам хлібопродуктів за рахунок надання пільгового борошна із Аграрного фонду за зниженою вартістю (рис. 2).

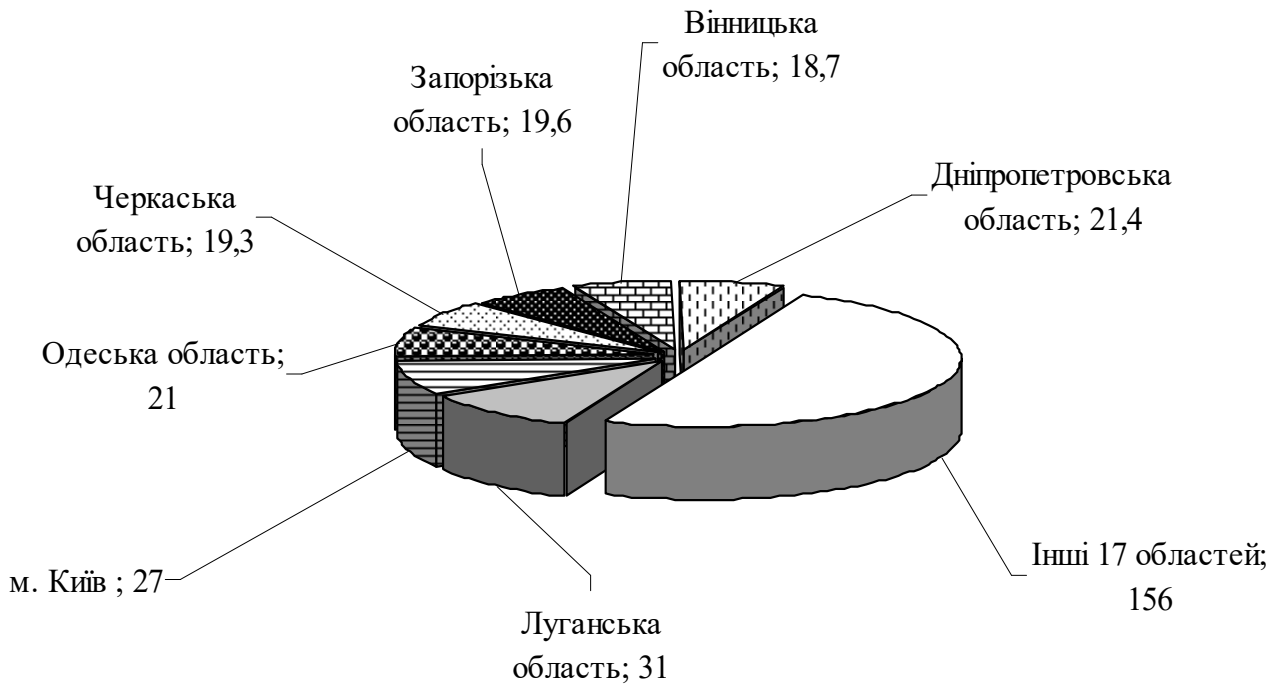

Рис. 2. Забезпечення цільовим борошном виробників України для виробництва соціального хлібу, 2014 р., тис. т

Дані рис. 2 свідчать про непропорційний розподіл пільгового борошна між областями нашої країни та ефективність лобювання інтересів місцевих виробників хлібопродуктів та мешканців Київської, Дніпропетровської, Одеської, Запорізької та інших областей. У 2014 р. з Аграрного фонду було надано 314 тис. т пільгового борошна 210 підприємствам країни, хоча їх загальна кількість перевищує 1000 [7]. Проте, загалом, цього не достатньо для здійснення ефективної виробничого-господарської діяльності, оскільки значна частина витрат припадає на енергоносії, вартість яких не знижуються державою для даних підприємств.

Організація фінансового забезпечення хлібопекарських підприємств, яка відображує процес формування, розподілу і використання фінансових ресурсів, ґрунтується на відповідних принципах організації господарської діяльності суб'єктів господарювання: плановості, під якою розуміється директивне та обов'язкове виконання планів, що затверджуються "зверху" за всіма важливими показниками; чіткого розподілу коштів основної діяльності від капітальних вкладень; збереження власних обігових засобів і недопущення їх імобілізації в інші активи, крім обігових; демократичного

централізму, що означає, поряд з високим рівнем централізації, можливість проявляти підприємством певну ініціативу (зустрічні плани, самостійна розробка деяких показників проектів, планів, тощо); самоокупність та самофінансування, які виникли з господарським розрахунком і були запозичені з арсеналу ринкової економіки, реалізація яких забезпечує покриття всіх потреб розвитку підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів та покриття поточних витрат за рахунок виручки від реалізації хлібопекарської продукції [8].

Якщо потреби підприємства у капіталі покриваються за рахунок позичкового фінансування, то відбувається зміна абсолютної або відносної величини зобов'язань підприємства, відображених у його пасиві. При цьому позичковий капітал використовується підприємствами хлібопекарської галузі у різних співвідношеннях, але факт позичкового фінансування необхідно розглядати як перманентне та об'єктивно обумовлене явище. За таких умов ефективність позичкового фінансування формуватиме основи конкурентоспроможності підприємства у короткостроковому та довгостроковому періодах. Позичковий капітал підприємства може формуватися за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування. До них відносять забезпечення наступних виплат і платежів та доходи майбутніх періодів. До зовнішніх - довгострокові та поточні зобов'язання. Використання позикових коштів дає можливість приросту рентабельності власного капіталу, але негативно впливає на фінансову стійкість підприємства.

Існуючі умови складного економічного становища хлібопекарської галузі вимагають здійснення невідкладних комплексних заходів, спрямованих на суттєве поліпшення ситуації, що може загостритися в умовах майбутнього членства України в ЄС, а саме:

- обмежити права місцевих органів виконавчої влади встановлювати граничні рівні рентабельності для виробництва хліба і хлібобулочних виробів з пшеничного борошна вищого гатунку;
- введення державного регулювання виробництва "соціального хліба" шляхом прямих цільових дотацій виробникам, постачання дешевшої муки для випуску соціальних сортів, а також прямих грошових дотацій малозабезпеченим верствам населення;
- розширення переліку техніки і обладнання, а також внесення до нього сучасного технологічного обладнання, що постачається виробникам хліба і хлібобулочних виробів, у тому числі для мініпекарень, на умовах фінансового лізингу із залученням вітчизняних та іноземних лізингодавців;

– створення сприятливих умов для розвитку хлібопекарської галузі шляхом стимулювання залучення інвестицій, віднесення до пріоритетних напрямків пільгового кредитування виробництво хліба і хлібобулочних виробів, створенням сприятливих податкових умови для ввезення на територію України хлібопекарського технологічного обладнання, що не має конкурентоспроможних аналогів вітчизняного виробництва та відповідного законодавчого забезпечення;

– сприяння формуванню прозорого, доступного і організованого ринку зерна та борошна, створення ефективного інфраструктурного забезпечення хлібопекарської галузі.

Усі вищезазначені заходи забезпечать підтримку виробників хлібобулочних виробів, нададуть змогу скоротити їх ресурсні витрати до 20%, створять умови поліпшення інвестиційного клімату в даній галузі та нададуть можливість запровадити прогресивні технології та прискорять перехід хлібопекарської галузі на шлях інноваційного розвитку, що буде сприяти забезпеченню населення України високоякісною хлібопекарською продукцією.

Висновки. Для розвитку хлібопекарської галузі необхідна всебічна підтримка держави, налагодження ефективної співпраці з фінансовими установами, докорінна зміна технологічного способу виробництва, розроблення нових підходів до реалізації продукції та використання факторів виробництва на основі ресурсощадних, наукомістких, високоефективних безпечних технологій, що забезпечують глибоку переробку сировини у високоякісну продукцію та забезпечать фінансову стійкість та ефективність хлібопекарських підприємств.

Бібліографічний список: 1. Ладико І.Ю. Аналіз стану підприємств хлібопекарської промисловості України [Електронний ресурс] / І.Ю. Ладико, Л.М. Ладико // Економіка. Менеджмент. Підприємництво: зб. наук. праць. – Луганськ, 2011. – № 23 (I). – Режим доступу до інформації: http://eme.ucoz.ua/publ/zbirniki/23_i_2011/ladiko_i_ju_ladiko_l_m_analiz_stanu_pidpriemstv_khlibopekarskoji_promislovosti_ukrajini/29-1-0-166. 2. Витрати і ресурси домогосподарств: статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. 31.07.2015. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua. 3. Дзюба О. Регіональний ринок хлібопекарської продукції, нові його форми та види [електронний ресурс] // О.М. Дзюба/ М.: Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2 (4). - Режим доступу до інформації: <http://firearticles.com/economika->

promyslovosti/291-rehionalnyu-rynok-khlibopekarskoi-produktsii.html.

4. Лобода А.О. Джерела фінансового забезпечення підприємств та їх роль у розвитку економіки регіону / А.О.Лобода / Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». Вип. 6 (2), 2012. С. 100-106.
5. Мазаракі А.А. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність // А.А. Мазаракі, Д.М. Пшеслінський, І.В. Смолін. К.: Вид-во: КНТЕУ. – 2010. – 383 с.
6. Макух Т.О. Особливості державного регулювання фінансового забезпечення підприємств хлібопекарної галузі / Т.О. Макух / Зб. наук. пр. Нац. ун-ту держ. податкової служби України. – № 1. – 2012. – С. 235-241.
7. Підсумки роботи ПАТ «Аграрний фонд» за 2014 рік [електронний ресурс] // ПАТ «Аграрний фонд». – 2015. Режим доступу до інформації: <http://agrofond.gov.ua/pidsumky-2014>.
8. Ставицький О.В. Державне управління підприємствами хлібопекарської галузі України та напрями підвищення ефективності їх діяльності / О.В. Ставицький/ Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління. – № 9. – 2011.

Ульянченко А.В. Финансовые аспекты обеспечения конкурентоспособности предприятий хлебопекарной отрасли. В статье исследованы особенности финансового обеспечения конкурентоспособности предприятий хлебопекарной отрасли. Определены основные проблемы обеспечения конкурентоспособности хлебопекарных предприятий. Разработаны мероприятия по обеспечению финансовой устойчивости производителей хлебобулочных изделий и их финансовой поддержки со стороны государства.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, финансовое обеспечение, хлебопекарная отрасль, государственное регулирование, источники финансирования.

O. Ulianchenko. Financial aspects of securing of enterprise competitiveness in baking industry. This paper suggests the features ensuring the competitiveness of financial enterprises baking industry. The main problem of ensuring competitiveness bakeries. The measures to ensure the financial sustainability of the producers of bakery products and their financial support from the state.

An important condition of the baking industry of Ukraine and competitiveness of bakeries is their financial security. Attracting and efficient

distribution of financial resources will contribute to solving the key problems of the industry, ensure stable development of enterprises and promote the establishment of food security of the country, since most bakeries in the period of financial and economic crisis, found themselves in distress and financial dependence on credit institutions. Financial support for bakeries and improving its mechanism occupy an important place in the development of industry. Lack of own resources and the difficulty in involving of external funding, deprives business of competitiveness. The main sources of financial security are self-financing of enterprises, government support and financial and credit institutions or commercial banks. In a market economy the determining role of financial support of the productive production and investment activity is up to self-financing. Hidden form of financing bakeries involves the use of hidden profits due to the formation of hidden reserves. Because they appear only in their elimination, hidden self-financing is made at the expense of profit before tax. Consequently, there is tax deferment and deferment of payment of dividends. This is a breach of the principle of credibility for reporting and increasing of the level of asymmetry in information support of external users, and as a consequence - the development of black market bread. To implement effective financial policy provides for the baking industry at bakeries: improving the efficiency of fixed and circulating assets, own and borrowed investment funds; reduction of production costs; search for domestic sources of support and funding social policies. Activities should be aimed at improving the quality of socially significant products and expand its range; organization of production of health care breads, which will improve the quality of life; reduce social tension; strengthen social protection of the poor.

Keywords: competitiveness, financial support, bakery industry, government regulation, funding.